

I. ČUDOVÉ UMENIE

Rodinný folklór

SVADOBNÉ PIESNE

Táto pieseň sa spieva cestou na sobáš.

Mamièka, mamièka...

Mamička, mamička, peknú dcéru máte,
my vám ju vezmeme, čo ju aj schováte.
Čo by ste ju zamkli aj štyrma zámkami,
my ju dostaneme peknými slovami.

VYKLADANIA NAD ZOMRELÝM

Joj, Maruško moja... Anjelièku moj milý...

Joj, Maruško moja,
veď som si myslela,
že mi ukážeš
cestičku ku svokre!
A ty si mi ukazala do cinterína.

Anjeličku moj milý,
čo som ťa len mala?
Keď ťa musím opustiť,
díťa moje krasno.

Rozprávky

Vodníkova žena v Hrone

Jedna žena, keď pri Hrone šaty prala, videla bruchatú veľkú žabu, a to bola vodníkova žena; i ponúkla sa jej za kmotru. Na tretí deň prišiel jeden utopenec k nej, že žaba porodila dievča, aby prišla za kmotru. Žena išla. Keď prišli ku Hronu, utopenec prútikom udrel vodu; rozdvojila sa a ona po suchom prišla doprostred Hrona ku jednej veľkej skale. Ale tá prútikom skrze utopenca uderená odvalila sa a žena vnišla schodmi do veľkej siene.

Vodníkova žena ležala v posteli a v suchých žaburínach kolísala dieťa v žabacom korýtku, spievajúc:

„Brekeke, koasmbrekeke tú.”

Žena kmotra, až sa jej dieťa i hnusné videlo, predsa ho hore vzala, pobožkala a požehnala, rieknuť¹:

„Ej ty malá dievčička, krásna ako perlička, rodičom ži k radosti, mnoho rokov pri šťastí!”

Žabe-postelkyni sa to veľmi páčilo, i prosila kmotru medzi iným, aby chyže pozametala, smeti ale nevyhodila von, ale domov so sebou vzala. Potom jej prikázala, aby prichlopené² hrnce neoddvihovala.

Kmotra však, akonáhle prvý hrniec zachlopený našla, hneď ho na dno postavila, a dušička z neho biela ako sneh vyletela.

„Pán boh ti zaplať!” rieknuť, ako bublina skapala.

A tak poriadkom všetky dušičky utopencov z hrncov povypúšťala. Naposledy ešte pri dverách jeden dvojkatý zachlopený hrniec našla, odkryla i ten.

A, hľa, našla v ňom dve dušičky svojich vlastných dietok, čo sa boli pred dvoma rokmi v Hrone utopili.

Rozprávali ony, ako sa utopili, ako ich žaba polapala, hrncami prichlopila, aby do neba nemohli ísť a ich mŕtve telá Hron nevyhodil, lebo len tak prinútené museli žabe slúžiť. Žena teda opäť dušičky do hrnca vložila, smeti si sebou pobrala a od žaby-kmotry sa odobrala, ale i hrniec s dušičkami ukradomky so sebou vzala.

No keď vyšla von dierou z Hrona, už tam utopenec nestál, lebo i jeho dušičku vypustila, ale dve ryby sa pozdĺž postavili a ona po suchom vyšla von. Voda opäť sa za ňou zavrela. Potom z dvojkateho hrnca pokrievku zosňala, dve dušičky vyleteli.

Hron v tom okamžení dve mŕtvoľy detí vyhodil na sucho, do ktorých sa dušičky vrátili a úbohá matka živé deti domov si odviedla. Potom i tie smeti, čo v chyžiach žabiných nazmetala, vykrútila. A to bolo rýdze zlato a striebro.

Popolvár najväčší na svete

Kde bolo, tam bolo v sedemdesiatej siedmej krajine, za červeným morom, za sklenným vrchom a za drevenou skalou bolo jedno mesto a v ňom býval kráľ, ktorý mal troch synov. Dvaja starší boli takto naoko poriadni šuhajci, ale ten tretí, to bol len taký Popolvár, čo spoza pece ani nevyzrel. Raz postaví si ti ich otec pred seba a rečie:

¹ rieknuť – povedajúc, hovoriac

² prichlopiť – pokryť

„Synkovia moji, už ste chválabohu, chlapi na mieste, mohli by ste sveta skúsiť, či z vás dačo vystane. – Pôjdete po staršom!”

A najstarší hneď do toho hotový, vypýtal si od otca hodne peňazí, dobrého koňa, ligotavú zbroj; – odobral sa a išiel vo meno božie! Putoval celý rok po horách, po dolách, po pustatinách, až naostatok prišiel k medenej hore.

„Dost som sa už natúlal,” povedal si. „Ale mi ani nebude ľúto, keď len z tejto hory pamiatku so sebou donesiem .”

Uprizeral sa – uprizeral na tú medenú horu a odlomil si z nej jednu halúzku.

Keď domov došiel, ešte zďaleka volal na otca:

„Otec môj, bolže som vám ja ďaleko! Či vidíte, táto halúzka je až hen z medenej hory!”

Ale otec povedal:

„Načo si sa to aj púšťal z domu a túlal sa toľko? Veď ja s tvojou materou som chodieval dakedy k medenej hore na raňajšok. Z teba, ako vidím, slabý chaseň vezme svet. – Poďže ty, môj stredný; čo si ty vyberieš na cestu?”

Vybral si aj ten stredný dobrého koňa, ligotavú zbroj; nabral peňazí na cestu, odobral sa pekne od domácich – a šiel! O rok prišiel aj on k medenej hore a odlomil si z nej halúzku na pamiatku. Ale stúpал ďalej, bo už vedel, že by ho otec len vyhanbil, ak by len toľko skúsil ako jeho brat. Chodil, blúdil po horách, po dolách po pustatinách, až zase po roku prišiel k striebornej hore.

„Hej,” povie si, „tuto môj brat nebol. Ale to človek ani neslýchal takýto zázrak, takáto krásna strieborná hora!”

Uprizeral sa – uprizeral na tú horu a odlomil si z nej strieborný prútik, aby mu uverili, kde on hen bol.

„Otec môj, otec môj, bol som vám ja ešte ďalej! Pozrite tento prútik je až hen zo striebornej hory!”

Ale otec odpovedal:

„Veru nemáš čím pochváliť sa ani ty. Veď ja s tvojou materou chodieval som dakedy k striebornej hore dopoludnia. Vidím len, že je z vás dvoch nič. A čože z teba tretieho?!”

„Čo boh dá, to bude!” povedal na to tretí. „Keď je už na mne rad, skúsím i ja svoje šťastie!”

A tu milí bratia dobre nezašli sa od smiechu, že ešte aj Popolvár chce pustiť sa do sveta, ktorý dosiaľ od pece nebol ani na krok. A otec – ako zamyslený – nezastal sa ho. Tu náš Popolvár rozžialil sa, že ho tak za nič nemajú, a nechal ich tam.

Rozžialený chodil po dvore a ani nevedel, ako dostal sa ku kope hnoja. Na hnoji ohrieval sa jeden prašivý koník a ten Popolvára takto oslovil:

„Popolvár, nežiaľ sa ty nič! Budeme my dvaja dobrý kamaráti spolu. Predstúp ty ešte raz smelo pred otca a nevyžiadaš si na cestu nič inšie, iba mňa a ten zhrdzavený paloš z komory, veď tvoj otec vie, ktorý. Nebude ti ho chcieť dať, ale ty stoj len na svojom a bude všetko dobre.”

Poďakoval sa Popolvár koníčkovi za radu a predstúpil ešte raz pred otca.

„Nuž, čože ty, akože ty, Popolvár? Vari by si predsa chcel do sveta?”

„Chcel, otec môj!” odpovedal Popolvár smelo.

„A čože si žiadaš na cestu?”

„Nič inšie, otec môj, len ten zhrdzavený paloš z komory a toho prašivého koníka na hnoji!”

Pokrútil otec hlavou a sprvotky nechcel mu ho dať, že nač by mu to bolo; ale potom na všetko privolil.

Opásal si Popolvár zhrdzavený paloš, ulapil koníčka na povrieslo a viedol. Tu ešte len zachodili sa bratia od smiechu a ľudia po meste stávali na diváky, ako podlamujú sa koníkovi kolená, ako viazne do blata a Popolvár musí dvíhať si ho sám za každým tretím krokom. Ale podvíhal si ho verne a nerobil si z toho všetkého nič.

Po psote, po biede vyknísali a vyvliekli sa z mesta von. Tu Popolvár zosadol, že si radšej koníčka povedie. Ale milý koník len striasol sa a hneď bol z neho krásny tátošík.

„Ej,” povedá, „veďže si ty Popolvárko, nemysli, že som ja hodasaký¹ koník; veď som ja tvojho otcov tátoš. Ani ten paloš ti je nie ako druhé paloše. Ale čo mu rozkážeš, všetko to do kolena zrúbe. Mňa si ale naobročíš, dáš mi za korýtko ovsu a za korýtko ohňa!”

Rád bol Popolvár, že také veci má a doniesol hneď svojmu tátošovi za koryto ovsu a za koryto ohňa. Ten to chytré všetko pohltal a len tak žilky v ňom ihrali.

„Sadaj Popolvár” rečie tátoš, „bo ďalekú cestu máme.”

Vysadol Popolvár a už leteli ponad doly, ponad hory, že tieto len ako mraveniská mrvili sa pod nimi. O chvíľku tátoš zastal:

„Tu je,” povedá, „hora medená, po ktorú tvoj najstarší brat za rok došiel a po ktorú ja tvojho otca s materou na raňajšok nosieval som. Zosadni a daj mi za korýtko ovsu, za korýtko ohňa!”

Nič nemeškal, naobročil si tátošíka a leteli zas, že len tak menili sa im doly, hory pred očima. O chvíľku tátoš zadupotal:

„Tu sme,” povedá, „na striebornej hore, po ktorú tvoj starší brat za dva roky chodil a po ktorú tvojho otca, mater dopoludnia nosieval som. Zosadni a daj mi za korýtko ovsu, za korýtko ohňa!”

Len čo nahltal sa tátoš ovsu a ohňa, už leteli zase; len tak preletúvali popod nich doly, hory, akoby okom mihol. O chvíľku zastal tátoš ešte raz:

¹ hodasaký – hocijaký

„No, tu sme už na zlatej hore, kde tvoji bratia nikdy neboli. Ale naobroč ma ešte raz, donesiem ťa k tvojmu otcovmu priateľovi na noc!”

Popolvár si tátoša ovsom a ohňom naobročil. Len dakolko skokov urobili a tam ti už stáli na dvore veľikého zámku.

Vnišiel Popolvár dnu a poklonil sa pekne pánovi, ako svojho otca priateľovi.

„Ej, ej, synak môj,” čudoval sa mu kráľ do očí, „či by to naozaj tak bolo, že by som ja ešte na moje staré dni živého človeka videl a že by si ty bol môjho priateľov syn? No, ale ti aj z očí dobre vyzerá, a keď si dnes prešiel cez tri hory, to len môj priateľ mohol svojho syna tak ko mne vypraviť. Ej, veď takých priateľov ani nebolo, ani nebude, ako sme my boli s tvojím otcom, kým sme za mladi bojujúvali proti tej ježibabe – veď ti hádam otec povedal o nej?”

„Vravieť nevravel nič takého,” rečie Popolvár; „ale mi paloš sebou dal!”

„Ej, veď ten paloš dosť nazrážal sa banbinho vojska! Ale čože! Čím viac ho zrážal, tým viac rojilo sa ho zo zeme. Na staré kolená nechali sme potom všetko tak!”

„No, skúsia to moje mladé ruky,” povie Popolvár. „A ak nebudete mať nič proti tomu?”

„Ej ba šanoval by ťa, mladú krv. Aj radšej vráť sa! Lebo ježibaba zohnala všetko vojsko proti mne a ešte do rána udrie na nás. Ja, ako ja, čo aj zahyniem, len či ty mladý ostaneš. Aspoň chýr o mne otcovi zanesieš.”

Ale Popolvár neustúpil. Ledva svitalo, už sedel na tátošovi, a poberal sa s kráľovským vojskom proti ježibabinmu vojsku, ktoré ako dáke more bolo rozliato tam na jednej lúke. Vprostred vojska stála ježibaba sama na jednom postavisku, z ktorého očima iskrila a rozkazy vydávala.

„Len sa smelo do nich!” zvolal Popolvár a sám pustil sa popredku. Svojmu palošíkovi rozkázal rúbať a ten stínal všetko do kolena. Hlavy padali ako makovice, ale to všetko nič nepomohlo, keď babino vojsko ako zo zeme rástlo a čo ho raz postínali, to ho vždy viac pribúdalo. Predsa Popolvár prerúbal sa s palošíkom až k tomu babinmu postavisku a rozkázal palošíku, aby už teraz to stavisko zrúbal. Hneď bola ježibaba z neho dolu na zemi a vláda jej opadla. Popolvár kázal ju na márne kusy rozsekať.

Keď bolo po ježibabe, i jej vojsko zmizlo, len akoby bolo odrazu prepadlo sa do zeme.

Bolže starý kráľ rád, že si na svoje staré dni od tej ježibaby oddýchne a chcel Popolvára hostiť u seba, dokiaľ by sa mu len bolo páčilo. Ale Popolvár nemal pomeškania, bo si myslel, že už predsa voľač vo svete vykonal, s čím by mohol pred otca predstúpiť. I tak vybral sa hneď domov a nebavil sa ani po ceste, iba kým pri zlatej, striebornej a medenej hore tátoša ovsom a ohňom naobročil a kým si z každej hory po ratolieske odlomil.

Keď pred rodinné mesto došli, tátoš premenil sa zase na prašivého koníka a len tak nohami zapletal. Ľudia na diváky stávali a zachodili sa od smiechu. Bratia robili si posmešky z neho. Ale otec pýtal sa vážne:

„No, syn môj, kdeže si mi chodil?”

„Pozrite, otec môj!” vravel už teraz Popolvár. „Odkiaľ je táto medená halúzka, tam som bol na raňajšok; odkiaľ je tento strieborný konárik, tam som bol dopoludnia; odkiaľ je táto zlatá ratolesť, tam som bol spoludnia a večer som obsadol na noc za zlatou horou u vášho priateľa. Pozdravuje vás srdečne!”

„Ďakujem za pozdravenie! A ty synak, chlap si, keď si mi ho doniesol. Ale môj starý priateľ ešte žije? Neskazila ho tá prekliata ježibaba, čo sme my proti nej bojuvali? No hovorže, hovor!”

„Chcela ho, ale mu viac nič neurobí. Tej sme i postavisko zrúcali, i ju palošík na márne kusy rozsekal, i vojsko prepadlo sa do zeme!”

Otec bol nad tým cele uvelebený a vyrozprával milému synkovi ešte aj troch svojho priateľových dcérach, z ktorých bola jedna krajšia ako druhá. Ale že tie tej ježibabini synovia, draci odvliekli a tam dakde v diekach držia. Aleže to by bol víťaz, kto by tie vyslobodil.

A Popolvárovi bolo treba len to počuť, hneď bol na všetko hotový. Otec by rád bol už býval, aby sa mu ani nebolo vyrieklo, bo chcel mať hodného syna pri sebe a vec to bola nebezpečná. Ale keď Popolvár sám chcel, nuž mu naposledok privolil ísť a šťastie skúsiť.

Šiel Popolvár rovno k tátošíkovi svojmu a rečie mu:

„Koníček môj, pôjdeme ešte do cesty!”

„Viem,” povedá tátošík, „čo chceš. Ale podobral si sa na veľa. Bo tých drakov ešte nikto neprevládal, aj ty, neviem, ako obídeš.”

„Ako boh dá, tak bude,” povie Popolvár. „Ani ježibabu dosiaľ nepremohli a my sme ju predsa skántrili. Len my, tátoško môj, poďme!”

„Keď už len tak chceš,” preriekol naostatok tátoš, „lenže sa teda vyberme!”

Ráno na svitaní šli a veru len tak ako prv: cez to mesto ledva vliekli sa a ľudia smiali sa im. Hej, ale za mestom striasol sa tátošík, nahltal sa ovsá a ohňa a už leteli, až preleteli i medenú i striebornú i zlatú horu a na noc stavili sa zase u otcovho priateľa vo veľikom zámku. Tam im boli radi a kráľ by bol Popolvára na rukách nosil od samej radosti, že ho zase vidí. A len ho už unúkal, aby si pohovel, aby pohostil a pobavil sa u neho.

„Ej, nie mi je tak na pohovenie, na pobavenie,” hovorí Popolvár. „Radšej hádam pôjde i vám len o to, ako by som vaše dcéry vyslobodil.”

„Tie najlepšie ani nespomenúť,” zasmútil sa kráľ. „Tie sú už tam a nik nevymôže ich z pazúrov tých drakov. Na to, synak, nedávaj sa ani ty, bo tam zahynieš.”

„Zahyniem, nezahyniem, poručenobohu. Ale mne vy už aspoň cestu ukážete k tým drakom.”

Dlho krútil kráľ hlavou, či mu má na to privoliť, či nie. Ale naostatok už len prisľúbil, že poč možno, odprevadí ho a ukáže mu cestu k tým dieram podzemným, kde tí draci bývajú.

Na druhý deň vybrali sa a šli za drahý čas cez tú samú krajinu, čo boli vybojovali od tej ježibaby, až prišli na samučičký kraj. Tu ukázal mu kráľ pozďaleka jednu dieru a vravel:

„Vidíš, tam je moja najstaršia u draka s tromi hlavami. Ak podarí sa ti toho zabiť, ona sama ti ukáže cestu k svojej sestre. Idže teda zbohom!”

„Zbohom putujte aj vy naspäť a nezabývajte na mňa!” Tak rozžehnal sa Popolvár s kráľom i jeho družinou a šiel už potom sám do tej diery.

Dlho kutal po nej sem i tam, kde by toho draka vykotal; ale nič. Až raz zazrie svetlo. Ide proti tomu svetlu a príde pred krásny zámok. Smelo vníde dnu a tam ti mu príde v ústrety pekná kňahyňa, najstaršia dcéra kráľova, a víta ho, ale neveselo:

„Jaj, človeče boží, kde vzal si sa tu? Od toľkých rokov som tu zakliata a ešte som ľudský parsún¹ nevidela! Ale škoda ťa, pekný mládenec, škoda ťa! Ak môj muž príde, hneď ťa zožerie!”

„Ako boh dá, tak bude!” povie Popolvár. „Ale by som už len rád merať sa s ním a teba vyslobodiť.”

Vtom zahrnel na dvore dvadsaťpäťcentový budzogáň, až zem zatriasla sa.

„Jaj, to je môj muž, a viac nikto nemôže ani von ani dnu,” vykrikla predesená kňazná. Tu máš tento prsteň, keď skrútnješ si ho na prste, za sto chlapov sily dostaneš. A len uchýľ sa voľakde, aby ťa priam nezdrapil.”

Ledva dopovedala, už drak vpálil dnu, poňuchal na všetky strany a zareval:

„Ženo, človečina smrdí! Kde je, kto je, že ho zjem.”

„Ach, mužiček môj drahý, kde by vzala sa tu človečina? Veď vieš, že tuná nechyrovať ani vtáčika ani vrábika, nie že by to človečika.”

„No nič, ženo! Človečina smrdí, sem s ňou! Lebo hneď teba zožeriem,” reval drak ešte horšie a vyplazenými jazykmi vylizoval si rozďavené pysky.

Tu Popolvár postavil sa sám pred kňaznú, aby ju drak voliak neschmatol a povedal:

„Tu som ti, čo chceš so mnou?”

„Ba ty so mnou? A či si ty chlap, že tak smelo odpovedáš?”

„Ak neveríš, poď za pasy!” rečie mu Popolvár.

¹ osoba

„Keď tak chceš, nedbám. Poď von na tok, kde nám bude aspoň priestrannejšie,“ povie drak.

Vyšli na ten tok. Popolvár si paloš odpásal a prsteň na ruke okrútol. Hneď očul v sebe za sto chlapov sily. Drak špatne zamumlal, pochytil Popolvára a vrazil ho po kolena do hlíny. Ale Popolvár zrezky vyskočil, pochytil draka a uderil ho po pás do zeme. Sťažka podvíhal sa drak, ale vrazil ešte potom Popolvára tiež po pás do tej hlíny. Len teraz pozbieral sa Popolvár a tak mrštil drakom na jeden myk do hlíny, že tomuto iba hlavy von trčať ostali. Nehnul sa drak, iba rozďavené pysky jazykmi zalizoval a plameň z nich púšťal, dobre Popolvár tam nezhorel. Ale rozkázal Palošíku a ten sfaklil hlavy draka, že krv ako z hocakého hoväda na všetky strany syčala.

Keď Popolvár prišiel ku kňaznej, tá ho od radosti bozkala a bola by hotová bývala vybrať sa hneď s ním domov. Ale Popolvár nemal ani strpenia, kým mu len neukázala cestu ku svojej mladšej sestre. Dost sa mu tá naprevrávala, že tam drak strašnejší so šiestimi hlavami, ale on vo meno božie len šiel.

Prišiel ku druhému zámku a vnišiel dnu. Tam stredná kňahyňa. I táto len rukami od divo zalomila:

„Jajže, človeče boží, kde vzal si sa tu? Od toľkých rokov tuná som zakliata a ešte som ani podoby človeka nevidela. Ale utekaj, krásny mládenec. Môj muž hneď tu, zožerie Ťa.“

Nebolo jej ani to dopovedať, už v povetrí zahučalo a päťdesiatcentový budzogán tresol na dvor, až zatriasla sa zem.

„Jaj, to môj muž a viac nikto ani von ani dnu,“ vykrikla predesená kňazná. „Tu máš skoro tento prsteň, keď okrútnoš si ho na prste, za dvesto chlapov sily dostaneš. A už len maj sa na pozore!“

Uchýlil sa Popolvár a mal času. Bo drak vpáli dnu, ňuchal na všetky strany a reval:

„Ženo, človečina smrdí! Kde je, kto je, nech ho zjem.“

„Ach, mužiček môj drahý, kde by vzala sa tu človečina? Veď vieš, že tuná nechyrovať ani vtáčika ani vrábika, nie že by to človečika.“

„No nič, ženo! Človečina smrdí, sem s ňou! Lebo hneď teba zožeriem,“ reval drak ešte horšie a vyplazenými jazykmi vylizoval si rozďavené pysky.

Tu Popolvár postavil sa sám pred kňaznú, aby ju ozaj drak voliako neschmatol a povedal:

„Tu som ti, čo chceš so mnou?“

„A tyže červík, čo? Len či si ty naozaj chlap, že tak smelo odpovedáš?“

„Ak neveríš, poď sa za pasy!“ rečie mu Popolvár.

Drak iba mumlal, že s takou potvorou zapodievať sa musí, ale vyšli von na tok, na priestranstvo. Pochytil drak šuhaja a vrazil ho po pás do

zeme. Ale tento si už bol skrútol prsteň a mal za dvesto chlapov sily. Vyskočil teda ako nič; stisol draka cez poly, že kosti v ňom sprášali. V strachu a v jede vyplazil drak jazyky a z rozďavených pyskov púšťal dym a oheň na Popolvára. Zavolał tento na palošík a hneď hlavy fíkali a krv na všetky strany syčala ako z hoväda. V horúcom plameni aj palošík ustával. Ale mu Popolvár jednostaj privolával, aby len ťal do toho, kým len všetkých šesť hláv nesfaklil.

Vydýchol si Popolvár a vrátil sa ku kňažnej. Táto ho srdečne objala a bola by hotová bývala vybrať sa hneď s ním domov. Ale on nemal ani pozhovenia, kým mu len neukázala cestu ku svojej najmladšej sestre.

„Akože by sme,“ povedá, „aj ukázali sa otcovi na oči, keby som mu vás všetky tri neprivedol?“

S tým šiel vo meno božie ďalej.

Šiel dlho starými horami, rúdnymi cestami, až prišiel k tretiemu zámku, kde u dvanásťhlavého draka bola tá najmladšia. I táto len zhrozila sa a rukami zalomila:

„Jaj, človeče boží, kde berieš sa tuná? Od toľkého času som tuná zakliata, čo som ľudský obraz nevidela, a teraz hádam teba vidím prvého i posledného. Ach, utekaj, krásny mládenec, utekaj! Môj muž hneď tu, zožerie ťa!“

Ani to nedopovedala a stocentový budzogáň tresol na dvor. Zhučalo to, až všetko triaslo sa a viac nikto nemohol ani von ani dnu.

„Jaj, čože to bude, už sme v klepci! Ale vezmi skoro tento prsteň, keď okrutneš si ho na prste, za tristo chlapov sily dostaneš. A už len varuj sa!“

Už drak dvere otváral, ňuchal na všetky strany a reval:

„Ženo, človečina smrdí! Kde je, kto je, nech ho tu skmášem!“

„Ach, mužiček môj drahý, kde by vzala sa ti človečina?“ krotila ho ona. „Veď vieš, že tuná nechyrovať ani vtáčika, ani vrábika, nie že by to človečika!“

„Nič nenaprevrávaš ženo! Tu človečina smrdí, sem s ňou! Ak nie, teba zožeriem!“ reval drak ako sto hromov a vyplazenými jazykmi vylizoval si rozďavených dvanásť papúl.

Popolvár skočil pred kňažnú, aby ju ozaj ten drak voliaško neschmatol. I rečie:

„Tu som ti, čo chceš so mnou?“

„Ba ty, červiačik, čo tu hľadáš? Len či si ty naozaj chlap, že tak smelo odpovedáš?“

„Ak neveríš, poď za pasy!“ rečie Popolvár.

Drak iba mumlal, že taká pačmaga pletie sa mu tuná do cesty, ale vyšli pekne von na tok, na priestranstvo.

„No, chyť ma, ty črvotoč,“ vraví drak; lebo ak by som ťa ja chytil, viac by si kašu nedúchal; nevedel by som ani to, či som dakedy v dákych rukách bol, či nie.“

A veru milý Popolvár chytil draka, že tomuto trocha aj v očiach mrklo, a mrštil ním po kolená do zeme. Jaj, ale čože to bolo drakovi? Ten vyskočil a vrazil Popolvára po pás do zeme. Pozbieral sa Popolvár a skrútol si ešte raz všetky tri prstene na prstoch; hneď mu sily pribudlo, akej ešte nemal. Pochytil už teraz draka cez poly, čo len tak prašťalo; vrazil potvoru do zeme, že jej iba hlavy von trčali. Rozdávila pysky, vyplazila jazyky; ale aj dym a plameň valil sa z nich na všetky strany. Sám Popolvár omdlieval od horúčosti. Tu palošík vyskočil z pošvy sám. Keď to Popolvár videl, len jednostaj volal naň a povzbúdzal ho:

„Palošíček môj zlatý, tni, sekaj, kým len všetko nezrúbeš!”

Aj s palošíkom bolo v ohni všelijak; ale čoraz hlava odfrkla, to menej páľilo ho; nuž len postíňal všetky.

Vydýchol si Popolvár ešte len teraz a šiel ku kňaznej. Tá iba milým okom pozrela naňho, a keď tak aj on pozrel na ňu, veru popáčila sa mu; lebo bola oveľa krajšia od tých druhých. Ale nebolo času na meškanie. Zobrali v tom zámku, čo tam bolo drahého, položili na tátoša a šli. Šli po strednú i po najstaršiu sestru; všade nabrali bohatstva dosť a tátoš doniesol ich so všetkým do otcovského zámku.

Starý kráľ mladol od radosti, keď svoje dcéry videl pred sebou, krajšie a ešte urastlejšie, ako prv boli. Nechcel o inšom počuť ako o svadbe, a Popolvár aby si už len vybral tú najmladšiu. Ale Popolvár o tom ani počuť. On náhlil sa len k otcovi rozpovedať, ako čo stalo sa, a potom aby už otec jeho urobil, čo za dobré uzná.

I tak odobral sa letel na svojom tátošovi ponad hory, doly, iba čo zastavil sa pri zlatej, striebornej a medenej hore, kým si na znamä konáriky z nich poodlamúval a tátoša ovsom a ohňom naobročil.

Keď domov pred mesto došli, premenil sa tátoš na prašivého koníka a dovliekol sa ako dolámaný do kráľovského zámku. Ale otec už vyzeral syna a zazrel ho dívajúci sa von oblokom. Hneď zavolať:

„Chvála milému bohu, môj najmilší syn ide!” A bežal mu naradovaný v ústrety na dvor.

Radosti a otázkam nebolo konca-kraja, kým Popolvár nerozpovedal všetko, ako drakov pobil a tri kňahyne domov doprevadil.

„No chlap si!” potľapkal ho otec po pleci. „Teraz by už prichodilo len svatbu robiť. Traja ste a tam tiež kňahyne tri, jedna krajšia od druhej!”

A tí dvaja, čo nič nevykonali, miesto toho, čo by boli mali oči zohnúť až k zemi, do toho hotoví. Vybrali sa razom k otcovmu priateľovi, kde dve staršie kňahyne si vypýtali, aj domov doviedli ako nevesty. A veselili sa ti a radovali, akoby už celý svet ich bol.

Ale Popolvár len krútil hlavou na to všetko a chodil akýsi zamyslený.

„Čože ti je?“ opytovali sa ho bratia. „Vari ti sliepky chlieb pozobali?“ Ale on im na také reči neodpovedal ani slova.

Raz už potom aj otec opýtal sa ho:

„Ej, Popolvár môj, čože je tebe, že si taký zachmúrený, keď druhý rozveseľujú sa? Rozveseľ sa mi už aj ty, veď si už veľa vykonal na svete!“

„Veľa, neveľa, otec môj drahý,“ rečie Popolvár, „a mne len to pokoja nedá, či ozaj jesto ešte dakto na svete, čo by bol väčší odo mňa?“

Otec urobil sa akoby nepočul a začal syna prehovárať, akoby to pekne bolo, keby si aj on dovedol nevestu a prežíval, zažíval si s ňou v milej láske, úprimnosti, ako to pán boh prikázal. Ale Popolvár zas len krútil hlavou a zas len opytoval sa:

„Otec môj, či jesto ešte dakto väčší na svete?“

„Jest, syn môj, jest ešte Železný Mních,“ rečie mu na veľa opytovania zasmútený otec. „Ale toho nik neprevládze, bo ten zná všetko, načokoľvek si pomyslí alebo čokoľvek zvedieť zažiada si len slovo vyriekne, premení, koho chce, nač chce. K tomu, hľadže, nemôž ani zblížiť sa.“

„Ej, ani k ježibabe nik nesmel, ani k jej synom drakom a tam sú už dakde v pekle na dne. Len ja idem aj o tomto poradiť sa k môjmu tátošovi.“

Smutný stál tátoš na dvore s ovesenou hlavou. Lebo už vedel, čo si pán jeho zamyslel a že to nepriam na dobré vypadne.

„Ej, tátoško môj, čože si mne ty taký smutný?“ opytuje sa ho Popolvár.

„Ej, pán môj,“ rečie mu tátoš, „akože by som ja nebol smutný, keď ty ideš, kde ja ani postaviť sa nemôžem s tebou. Ačak vyberáš sa k Železnému Mníchovi? Ešte len zďaleka budeme, už nás ten premení, na čo chce, a my všetku vládu potratíme. Ja s tebou pred Železného Mnícha nepôjdem.“

„Keď pred neho nepôjdeš, aspoň toľko mi slúb, že ma až k jeho bydlisku zanesieš,“ povie Popolvár.

„Toľko ti ešte prisľúbiť môžem, ale viac odo mňa nežiadaj,“ povie tátoš.

Popolvár ani viac nežiadal a šiel zase len otca unúvať. Tento ho chcel ešte vždy na inakšie myšlienky nakriatnuť. Ale napokon nechcel mu ani vôľu zlomiť a pustil ho. Dal ale hneď celý zámok čiernym súknom obtiahnuť, ako Popolvár z neho vykročil, a povedal: „Ani to súkno nikdy z neho nezíde, ak nevráti sa môj Popolvár.“

Preletel Popolvár na tátošíkovi ponad medenú, striebornú i zlatú horu a už spúšťal sa k otcovho priateľovmu zámku. Tu ti aj tento zámok čiernym súknom obtiahnutý.

„Milý bože, čože je toto?“ myslí si Popolvár. Veď tu ešte ani veselie nemalo odstať a už smútok majú!“

A veru bol smútok u otcovho priateľa, lebo dočím veselili sa tam, najmladšia kňahyňa vyšla na prechádzku – a tu ti vraj spustil sa na ňu Železný Mních a uniesol ju.

Nemal Popolvár ani tak strpenia, a už aby skôr tam bol, kde Železný Mních býva. Tátoš zanesol ho až neďaleko zámku Mníchovho; ale tam zastal a povedal mu:

„Vidíš, ako trasie sa tam na kuracej nohe; to je Železného Mníchov zámok! Máš času ešte sa vrátiť; lebo istotne viem, že dostaneš sa do Železného Mníchovej moci. Ale urob si, ako chceš; ja ešte tu počkám na teba, čo s tebou bude!”

„A už poručenobohu, čo bude; ja už len idem!” povedal Popolvár a šiel pravo do zámku.

Železný Mních myslel si práve na Popolvára; nuž vedel všetko, čo robí sa. Čakal ho vonku na dvore aj s kňahyňou. Kňahyňa milo pozrela na Popolvára, ale Železný Mních len zaškútil naňho a povedal:

„Už mi ho síce neujdeš! Staň sa prosom!”

V tom okamžení rozsypal sa Popolvár na proso. Neďaleko bolo smetisko a na tom smetisku hrabal kohút. Mních zavola na kohúta:

„Kohút, pozobaj proso!” Kohút pozobal proso do zniku a bolo po Popolvárovej moci!

Aj by ten tam bol zanikol, keby niet tej kňaznej. Ale táto hútala, koľko hútala, čo tu robiť? Už ti pekne prišla k Železnému Mníchovi a naoko ukázala sa mu milá, prívetivá ako nikdy predtým:

„Hľa, teraz páčiš sa mi už, keď také divy robíš. Lebo vidím, že tebe rovného na svete niet. Ale počuješ, to by ešte len dačo bolo, keby to, čo raz tak premení sa, možno bolo zas na také urobiť, ako prv bývalo.”

„Ale id' mi s tým!” odišiel Železný Mních od nej. Ale ona za ním.

Neprestávala ho unúvať dovtedy, kým len jej nevyjavil, že tam v tej svetlici visia na stene dve paloše, ktoré vo dne v noci bez zastatia proti sebe sekajú a keď zakliatu vec medzi ne hodí, i tú síc na márne kusy rozsekajú, ale tá hneď odkľaje sa bude, čo prv bola.

Nebolo jej viac treba. Vykradla sa na dvor a „ci, kohútik, ci, ci, ci; cipuška, cip, cip, cip!” privábila k sebe kohúta, chytila ho a zabila, proso mu zo zobola vypárala, poutierala a poď s ním do tej svetlice – hodila ho medzi tie dva paloše. Paloše proso na márne kusy rozsekali, ale Popolvár vyskočil z neho raz krajší. Nedala mu ani ďakovať, ba ani slova šepnúť, aby – preboha – Železný Mních najmenšie neobadal, ani na nič nepomyslel. Len ho zaviedla do jednej hlbokkej komory. Tam aby ani nečuchol, kým ona ďalej cestu neprekliessi. S tým vrátila sa k Železnému Mníchovi, akoby nič nebolo.

Líškala sa mu ešte raz krajšie. A to len, čo chcela prezvedieť sa, v čom on má tú svoju moc. Ale z toho veru nič nebolo. Železný Mních ju naveky od seba odstrčil, keby o tom najmenšie odštrkla. A keby si ešte bol pomyslel, prečo doveduje sa ona o tom, nuž bol by hneď o všetkom vedel a bolo by bývalo aj po všetkom. Ale našťastie teraz mu ani najmenšie na um nezišlo, keď iba domrzal sa pri nej.

Ale kňažná vždy vzápäť za ním; líškala sa mu dovedty, kým len nepreriekol:

„No, keďže by si už bez toho zaspäť nemohla, poviem ti. Tamto na more priletúva každých sedem rokov zlatá kačka. Kto tú kačku ulapí, zlaté vajce z nej vypáre a zje, ten dostane tú moc, čo ja teraz mám: na čo si pomyslí alebo čo zvedieť chce, premení na čo chce, len čo slovo prerečie. Dnes mína sa tých sedem rokov a kačka priletí na more hneď teraz zvečera. Zajtra, dá boh, stanem sa zase na nových sedem rokov pánom a ty ešte len potom budeš moja na veky.”

„Tak, Mníšek môj zlatušký, tak!” uľukala a učičkala ho kňažná, kým len neusnul. Zatiaľ veru i zmrklo sa a ona išla k moru kačku vyzerať. I zazrela ju, plávajúcu po širokom mori. Hneď bežala s novinou k Popolvárovi a rozpovedala mu celú vec.

„Id', Popolvár, id',” dokladala, týmito dvermi von z tejto temnice; jednako je už z polnoci. Ale aby si mi na úsvite už ty pánom bol; lebo ináč bude po mne aj po tebe!”

Vyšuchol sa Popolvár ako nič z temnej komory a iba letel k tomu moru. Po mori plávala kačka zlatá, a keď ju začal vábiť „káč, káč, kačička”, sama mu prišla v ústrety. Ale čože? Ledva ju chytil a vajce z nej vypáral, tu stojí nad ním železný Mních a driape mu vajce z úst. No aj Popolvár bol rezký šuhaj! Ruku mu od svojich rúk odrazil a ešte ani dobre neprežrel to vajce, už volal naňho:

„Buď divá sviňa!”

V tom okamihu premenil sa železný Mních na divú sviňu a zutekal do hory.

Už bol Popolvár najväčší na svete; lebo všetko vedel, načo len pomyslel si, alebo čo zvedieť chcel, a oproti postaviť sa jemu – no, tej vlády vari už nik viac nemal, ani mať nebude!

Veselo si išiel k oslobodenej kňažnej a tá usmievajúci prišla mu v ústrety. Už boli na veky svoji. Bohatstva nabrali, čo by vari pre celý svet postačovalo.

A tátošík len veselo zarehtal, keď ich niesol domov. Stavili sa najprv u jej otca a ten už vopred, ako ich videl prichodiacich, dal čierne súkno strhnúť a zámok červeným obtiahnuť. Veselilo sa tu všetko poddanstvo. Mladý párik ale vybral sa hneď aj s otcom k Popolvárovmu otcovi, kde chýry o nich popredku šli a tu už zámok i mesto na znak radosti tiež červeným súknom obtiahnutô bolo. Starí králi a priatelia objali sa teraz srdečne, a keď len svoje deti šťastné videli, utiahli sa celé do pokoja a všetko kraľovanie poručili na najmladšieho Popolvára.

Slávne kraľoval potom Popolvár najväčší na svete – a kráľuje si ešte aj dosiaľ, ak nezomrel.

Medveď a zajac

Medveď raz našiel zajaca, ako preskakoval zo skaly na skaly. I pýta sa ho:

„Kmotre, čo tu robíte?“

„Vytlačám krv zo skál,“ vetil zajac.

„Keď ste teda taký mocný, prijdite zajtra ráno pod tamto ten dub, budeme si sily merať.“

Zajac prisľúbil. Ráno pojal si medveď na pomoc divú sviňu a prišiel pod zaslúbený dub. Zajaca nebolo ešte vidieť. Medveď sa vyškriabal na dubinu, ale diviak zahrabal sa do lístia, tak že mu len uši trčali z neho.

Občakúvali oba.

Iba keď vidí medveď, ako sa k dubu približoval zajac, líška, srna a všakované zvieratá a medzi nimi aj máček. Medveď sa preľaknul veľmi. Zajac prišiel so svojimi obranci pod strom, ale sa pozdával, že sa medveď ešte neustanovil. I posadil sa so svojimi kamarátmi pod strom.

Zrazu sadne jedna muška na ucho svini, čo bola pod lístím. Za chvíľu len ešte trpela, ale na mnoho počala ju odháňať. Máček to zbadal, i skočil za uchom a počal ho skubať. Sviňa sa prestrašila a pozdávala sa, že sa vojna už započala, i stala spod lístia hore. Ostatné zvery sa rozutekali, kam ktoré. Máček vyskočil na dubisko. Medveď sa ho naľakal a nazdal, že sa ruvačka započína. Spadol zo stromu a zabil sa večne.

A takto predsa len zajac zvíťazil.

Kukučka

Prišiel pocestný Kristus Pán k židovskému kováčovi. Odkazoval ho kováč, že on nemá vraj s ním času kedy meškať, lebo že kuje tri klíny, ktoré Najvyššia rada rozkázala.

Zavzdychal premilý Kristus Pán, vida tie klíny, a šiel mlčky na dvere, ale nepohostinská kováčka zaprela pred ním dvere, a utajená pri stene kukala naň oblokom.

Klopal, klopal pocestný na dvere, darmo. Neotvorili mu. Smutný odišiel neprijatý Kristus Pán. Vtom vyletela oblokom von z izby kukučka kukajúci, a kováčky nikdy viac nenašli doma. Kuká teraz kukučkou v každé leto hlasom žalostným, čím nezachrápne. Na jar, keď sa kukučka naje zeleného pôlčia, opäť odchrípne. A tak bude kukat až do súdneho dňa.

A ten kováč, potom ako videl Krista Pána tými hrebmi na kríži pribitého, opustil vyhňu a zutekal svetom. Celým svetom sa túla, ale ho nikde nechcú prijať. Od tých čias nechce sa dať žiaden Žid na kováčske remeslo.